

ANTIKVARISK DOKUMENTASJON

Tidl. Arna kommunehus

Andreas Gjellesviks veg 18

Innhold

1 Innledning.....	2
2 Sammendrag	4
3 Vernestatus - sentrale begreper.....	5
4 Områdets historie og områdebeskrivelse	6
5 Bygningen	7
5.1 Realia	8
5.2 Bygningshistorie	8
5.3 Bygningsbeskrivelse.....	9
5.3.1 Konstruksjon.....	9
5.3.2 Fasader	10
5.3.3 Interiør/planløsning.....	12
5.3.4 Uteområde	15
6 Verneverdier og anbefalinger.....	16
7 Kilder.....	17

1 Innledning

Historisk har offentlige byggeri ofte vært påkostet og prestisjetungt, kjennetegnet ved solide og varige materialer og høy arkitektonisk kvalitet. Tidligere privateide bygninger, også disse av svært høy kvalitet, har av ulike årsaker kommet i offentlig eie. Slik har kvalitet og historie sammen ført til at Bergen kommune nå eier en rekke bygninger med høy kulturhistorisk verdi.

Bergen kommune, ved Etat for bygg og eiendom, har satt i gang et omfattende arbeid for å få oversikt over vedlikeholdsbehovet og tilstanden på de kommunale bygningene, og iverksetter tiltak med sikte på å oppnå et alminnelig vedlikeholds nivå for alle eiendommene. For de verneverdige bygningene er dette også i tråd med nasjonale målsettinger for kulturminneforvaltningen. Et godt vedlikeholds nivå sikrer bevaringsverdier og fører samtidig til reduksjon i behovet for omfattende reparasjonstiltak. Dette betyr også at originalmaterialer og bygningsdeler i større grad kan bevares, fremfor å skiftes ut, og er derfor et godt kulturminnevern.

Våren 2015 har Byantikvaren dokumentert 32 kommunale bygninger med kulturhistorisk verdi. Bygningene har ulikt formelt vern. Dette skyldes flere forhold. De dokumenterte bygningene er likevel alle definert som verneverdige bygninger av Byantikvaren og bør forvaltes som det. Bygningene er i kategoriene barnehager, kulturbygg og administrasjonsbygg. Listen dekker ikke alle de kommunalt eide bygningene i disse kategoriene. Noen bygninger og bygningskompleks er nylig istandsatt, eller er under istandsetting, og faller derfor utenfor dette kartleggingsprosjektet. I samråd med Byantikvaren, har Etat for bygg og eiendom valgt ut bygningene med verneverdi innenfor de tre kategoriene og gitt Byantikvaren i oppdrag å lage enkle kulturhistoriske rapporter for disse. Rapportene inngår i eiendomsdatabasen for kommunale bygninger og som bakgrunnsmateriale for tilstandskartlegging av disse bygningene. Den bygg- og branntekniske tilstandskartleggingen er utført av eksterne konsulenter på oppdrag, med utgangspunkt i standard for tilstandskartlegging av verneverdige og fredete bygninger, og har gått parallelt med dokumentasjonsarbeidet. Innenfor tilgjengelig kapasitet og anledning, har Byantikvaren deltatt på en rekke av tilstandskartleggingene for å kunne bistå med informasjon og konkrete kulturminnefaglige råd vedrørende anbefaling av tiltak for brannsikring og vedlikehold.

Eiendommene representerer en bygningskatt for fellesskapet og viser hele spennet mellom internasjonale ikon og mer anonyme og tidstypiske bygninger, alle uttrykk for idealer og strømninger i sin samtid. I dokumentasjonsarbeidet Byantikvaren her har gjort for et stort antall bygninger, har det ikke vært mulig med grundige analyser eller kildesøk. Bestillingen har vært enkle rapporter som kan danne et bilde av de kulturhistoriske verdiene knyttet til den enkelte

bygningen, som et «føre var» ved planlegging og gjennomføring av tiltak. De kulturhistoriske rapportene er derfor ikke uttømmende for de enkelte bygningene, men baseres på tilgjengelige digitaliserte kilder, egne arkiver, litteratur, fagkunnskap og faglige vurderinger. Det er ikke gjort fysiske arkivøk i offentlige arkiv, og heller ikke bygningsarkeologiske undersøkelser. Det må derfor tas høyde for eventuelle feilkilder. En grundigere analyse kan være nødvendig dersom det skal gjøres mer omfattende tiltak på enkeltbygninger. Gjennom arbeidet har Byantikvaren fått god kjennskap til de enkelte bygningene. Rapportene gir noen overordnede anbefalinger og råd for hvordan de kulturhistoriske verdiene best kan ivaretas i hver enkelt bygning. Uten at konkrete tiltak er planlagt, er det likevel vanskelig å gi noe annet enn mer generelle anbefalinger basert på verneverdiene som beskrives. Vi vil derfor understreke at Byantikvaren gjerne bistår med råd når konkrete tiltak skal gjennomføres, slik at man sammen kan finne gode løsninger for både bruk, drift og vern. Vi vil i denne anledning også peke på Riksantikvarens veiledere som nyttige kilder til informasjon av mer bygningsteknisk karakter. (Se <http://www.ra.no/Veiledning>).

Følgende 32 bygninger er inkludert i dette dokumentasjonsprosjektet:

Barnehager	Administrasjonsbygg	Kulturbygg
Kalfarveien barnehage	Kommunehuset i Arna	Barnas Kulturhus
Kalmargaten barnehage	Kommunehuset i Eidsvåg	Ungdommens Hus
Nordnes bydelshus-Klosteret bhg	Kommunehuset på Nesttun	Danckert Krohn seniorsenter
Rosetårnet barnehage	Neumannsgt 1	Lysverksbygget (KODE 4)
Sletten barnehage	Strømgaten 10	Rasmus Meyers samlinger (KODE 3)
Indre Arna barnehage	Hagerupsgården	Gamle Norges Bank
Laksevåg barnehage	Gamle Brannstasjon	Latinskolen
Årstad Brannstasjon barnehage	Gamle Bergen Kretsfengsel	Schøtstuene
	Det gamle rådhus	Siljustøl
	Magistratbygningen	Troldhaugen
	Bergen rådhus	Landås hovedgård
	Manufakturhuset	
	Gamle Tinghus	

En god bruk hvor kulturminneverdiene legger premisser, er også et godt langsiktig vern av bygningene. På den annen side, vil også de kulturhistoriske verdiene i bygningene gi kvaliteter til den daglige bruken.

Rapportenes oppbygning er lik og basert på våre erfaringer med tidligere kulturhistoriske rapporter. Innledningsvis har de et sammendrag av rapporten, samt definisjon av sentrale fagbegreper. Dernest følger en kort områdebeskrivelse for å sette bygningene inn i en fysisk kontekst, før selve bygningen beskrives og settes i kulturhistorisk sammenheng. Rapportene avsluttes med en vurdering av verneverdier, faglige anbefalinger og kildeangivelser, samt eventuelt kartmateriale. Hvor omfattende de enkelte delene i rapportene er, vil avhenge av kildetilfang og betydning for forståelsen av den kulturhistoriske bygningen. En del fotomateriale er tatt med i rapportene som illustrasjoner. Vi har også et mer omfattende fotomateriale som vil gjøres tilgjengelig for Etat for bygg og eiendom.

Byantikvaren takker for oppdraget og ser frem til videre godt samarbeid i forvaltningen av disse bygningskattene.

2 Sammendrag

Det tidligere kommunehuset i Arna er et av de siste synlige sporene etter okkupasjonstiden i sentrale strøk av Indre Arna. Bygningen er ett av til sammen tre bygg som ble reist og benyttet som matlager for tyskerne på gården Seim. Etter krigen ble bygningen overtatt av det kommunaleide Arna elektrisitetsforsyning. Da Arna ble egen kommune i 1964, ble bygningen tatt i bruk som kommunehus. Huset ble bygd på med en tverrfløy mot nord i 1965, som ble ytterligere forlenget i 1970. Indre Arna kommune ble slått sammen med Bergen kommune i 1972, og bygningen har etter det huset blant annet legekontor og fysioterapeut. I bygningens opprinnelige del er det i dag aktivitets- og dagsenter for utviklingshemmede.

Kommunehuset har historisk verdi som bevart bygning og del av et større bygningsmiljø, oppført av okkupasjonsmakten under andre verdenskrig. Det var stor aktivitet i Indre Arna under den tyske okkupasjonen. I dag er det meste av fysiske spor og konkrete kulturminner fra krigen borte, og gjenværende bygninger vurderes som viktige objekter som er sentrale for forståelsen av okkupasjonshistorien.

3 Vernestatus - sentrale begreper

Verneverdig: At en bygning er verneverdig betyr at den er verdt å verne/bevaringsverdig/verdt å ta vare på fordi det har kulturhistorisk, arkitektonisk eller en annen type verdi. At bygningen er verneverdig innebærer likevel ikke at den har en juridisk vernestatus.

Vernet: Når en bygning er vernet, har den en formell, juridisk vernestatus og kan ikke uten videre rives eller endres. En vernet bygning kan enten være regulert til spesialområde bevaring/hensynssone i en kommunal reguleringsplan eller fredet etter kulturminneloven (se dette). Noen bruker vern/vernet bare om det reguleringsmessige vernet og ikke om fredning, men "vernet" er egentlig en samlebetegnelse.

Fredet: Ordene fredet og vernet brukes ofte om hverandre, men fredet brukes oftest om – og bør forbeholdes for - kulturminner som er fredet etter kulturminnevernets egen særlov, kulturminneloven. Ordet brukes slik i dette dokumentasjonsprosjektet. Kulturminner kan være automatisk fredet i kraft av sin alder ("fornminner" fra før 1537, stående bygninger fra før 1650 samt sunkne skip og samiske kulturminner som er eldre enn 100 år). Yngre kulturminner kan vedtaksfredes av Riksantikvaren. Dette krever en høringsprosess og et vedtak. Hvis et kulturminne av nasjonal verdi er truet, kan Riksantikvaren eller fylkeskommunen gå til midlertidig fredning mens fredningssaken utarbeides.

SEFRAK: SEFRAK er et nasjonalt bygningsregister. Registeret skulle inneholde alle bygninger i Norge bygd før 1900. Mange steder er bygningene også evaluert med tanke på verneverdi. Registeret ble hovedsakelig utarbeidet mellom 1970- og 1990-tallet, men det ble aldri komplett, og noen steder pågår fremdeles registreringer. Navnet SEFRAK er en forkortelse for Sekretariatet for registrering av faste kulturminner i Norge, som er det organet som startet arbeidet med registreringen.

4 Områdets historie og områdebeskrivelse

Indre Arna har siden midten av 1900-tallet blitt transformert fra en jordbruksbygd til å være et attraktivt boligområde utenfor Bergen sentrum. Like vest og øst for bygningen ligger traseene etter ulike faser av den Christianske postveien. Vossebanen er også et unikt og autentisk kulturminne som formidler en historie knyttet til samferdsel. Det var stor aktivitet i Indre Arna under den tyske okkupasjonen. De mest kjente sporene etter krigen er leiren på Espeland. Mindre kjent er en stor leir på Mjeldheim, som ble fjernet kort tid etter krigen. I 2014 ble et tysk garasjeanlegg like ved Indre Arna togstasjon fjernet i forbindelse med byggingen av ny jernbanetunnel mellom Arna og Bergen. I Andreas Gjellesviks veg står det igjen tre bygninger som ble etablert i forbindelse med et stort, tysk matlager på Seim. Etter krigen ble de fleste brakkene av tømmer demontert, og materialene ble benyttet til boligbygging. Murhusene på Seim valgte derimot kommunen å beholde selv. De står fortsatt med større eller mindre endringer utvendig og innvendig.

Figur 1. Historisk foto over Seim fra 1961, med de tre tyske bygningene i høyre halvdel av bildet. Alle bygningene står fortsatt, men med en del yvendige og innvendige endringer (Kilde: Billedsamlingen, UiB, ubb-w-f-017331).

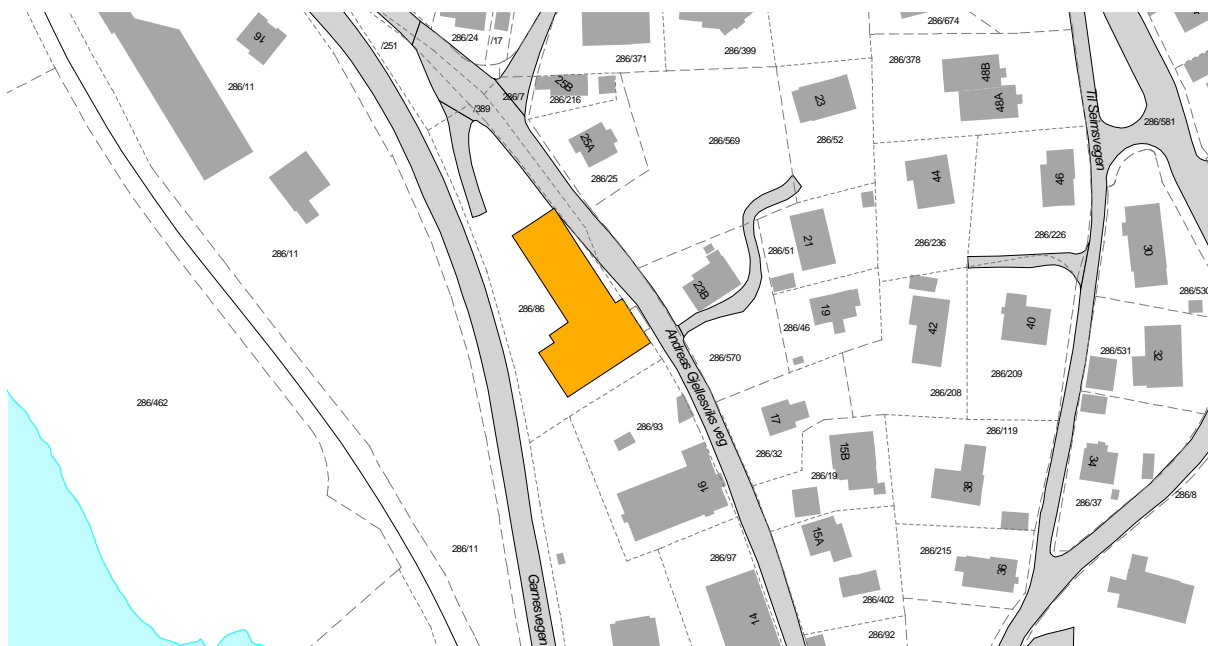

Figur 2. Illustrasjon som viser tyske anlegg i Arna under 2. verdenskrig. Oversikten gir et bilde av den omfattende tilstedeværelse av tyske interesser i Arna (Kilde: Erlend Vågane i Mål og Miljø, Kultur- og lokalhistorisk årsskrift frå Arna mållag og Arna sogelag, 37. årgang 2012).

5 Bygningen

Figur 3. Skråfoto med Indre Arna kommunehus avmerket med gul sirkel (Foto: Bergen kommune/BlomWEB Viewer 2014).

Figur 4. Kart med Indre Arna kommunehus avmerket i gult (Kilde: Bergen kommune 2015).

5.1 Realia

Byggeår:	ca. 1942-1943
Adresse:	Andreas Gjellesviks veg 18
Gnr./Bnr.:	286/86
Bygningsnr.:	139763904
Plan-ID:	KPA planID 60910000, ikrafttrådt: 24.04.2013 KDP Indre Arna planID 9940000, ikrafttrådt: 13.09.2004
SEFRAK-ID:	-
Askeladden-ID:	-
Vernestatus:	KPA: hensynssone bevaring kulturmiljø, 10m buffer rundt historiske veifar i Andreas Gjellesviks veg.

5.2 Bygningshistorie

Bygningen ble oppført av den tyske okkupasjonsmakten i perioden 1942-43, som en del av et større matlager. Etter krigen ble bygningen gjort om til sivile formål, allerede i 1945-46. Etter at Arna ble skilt ut fra Haus i 1964, ble bygget tatt i bruk som kommunehus. Bygningen huset det kommunale Arna elektrisitetsforsyning frem til Arna ble innlemmet i Bergen kommune i 1972. Da fusjonerte Bergen Lysverker med de kommunale leverandørene av kraft i Arna, Åsane, Laksevåg og Fana.

Arkitekten bak bygningen er ikke kjent, men det ble oppført av tyskerne under den andre verdenskrigen. Som brakkebygg skiller bygningene på Seim seg fra andre tyske typebygg ved at de er støpt i armert betong. Etter krigen er bygningen bygd på i to omganger. Det første tilbygget ble anlagt som en tverrfløy mot nord i 1965, dette fulgte hovedbyggets høyde og etasjeinndeling. Tverrfløyen fra 1965 ble så forlenget i 1970. Denne delen er en etasje lavere enn den øvrige bygningsmassen.

I bygningens opprinnelige del er det i dag aktivitets- og dagsenter for utviklingshemmede. Huset står i et område som er uregulert. I kommuneplanen er arealformålet bebyggelse og anlegg, og hensynssone for historisk veifar går like ved siden av, i Andreas Gjellesviks veg.

Figur 5. Bygningen fotografert mot sør. Tilbyggene fra 1970 og 1965 ligger nærmest i bildet (Kilde: Byantikvaren, Bergen kommune 2015).

5.3 Bygningsbeskrivelse

Gulmalt murhus i tre etasjer. Saltaket er i dag tekket med svart betongstein. Den opprinnelige bygningen er reist med kortsidene mot øst og vest. Det første påbygget fra 1965 er i to etasjer med kjeller, reist som en tverrfløy mot nord. Det siste påbygget fra 1970 er oppført i en etasje med kjeller, og som forlengelse av det første påbygget mot nord.

5.3.1 Konstruksjon

Bygningen er oppført i armert betong i to etasjer med kjeller og råloft. Taket er vanlig saltak med slak vinkel og i dag tekket med betongstein. Betongveggene og betongdragerne i kjellertaket synes å være spesielt kraftige. Kjelleren er trolig konstruert for å tåle store påkjenninger ved en eventuell bombing.

5.3.2 Fasader

Veggene er av malt betong. Fasadene mot vest og sør har i stor grad beholdt sitt opprinnelige uttrykk. Mot nord er det kommet til påbygg fra 1960-årene. Flere vinduer er byttet ut, men det finnes enkelte tilsynelatende originale vinduer enkelte steder. Ytterdører er skiftet til nyere dører av aluminium. Langs nordre del av vestfasaden er det installert en branntrapp, og i den forbindelse er to opprinnelige vindusåpninger utvidet til dører.

Figur 6. Fasade mot vest. Stort sett er uttrykket intakt, men rømningstrappen med dører er nye. Dørene er satt inn i utvidete, opprinnelige vindusåpninger (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 7. Trolig eksempel på opprinnelig vindu i fasade mot nord (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 8. Fasade mot øst. Døren er moderne, mens enkelte av vinduene er gamle. Takoverbygget er trolig en tilføyelse (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 9. Gammelt vindu på byggets fasade mot øst (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 10. Gammelt vindu i kjelleretasjen på byggets fasade mot nord (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

5.3.3 Interiør/planløsning

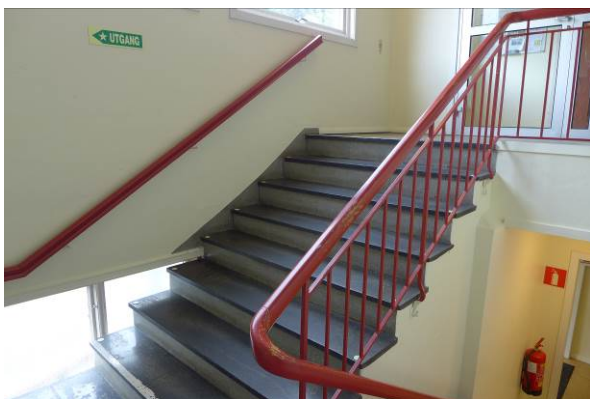
Vegger og romindeling synes å være godt bevart. Bad, kjøkken- og toalettfasiliteter er stort sett oppgradert. Trapperommet lengst øst i bygningen er opprinnelig og har trolig originale trapper og rekkverk/gelender.

Figur 11. Bevart trapperom i byggets østende
(Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 12. Gammel dør til toalett i andre etasje
(Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 13. Bevart trapperom i byggets østende
(Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 14. Nyere overflater og dører i bygningens korridorer
(Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

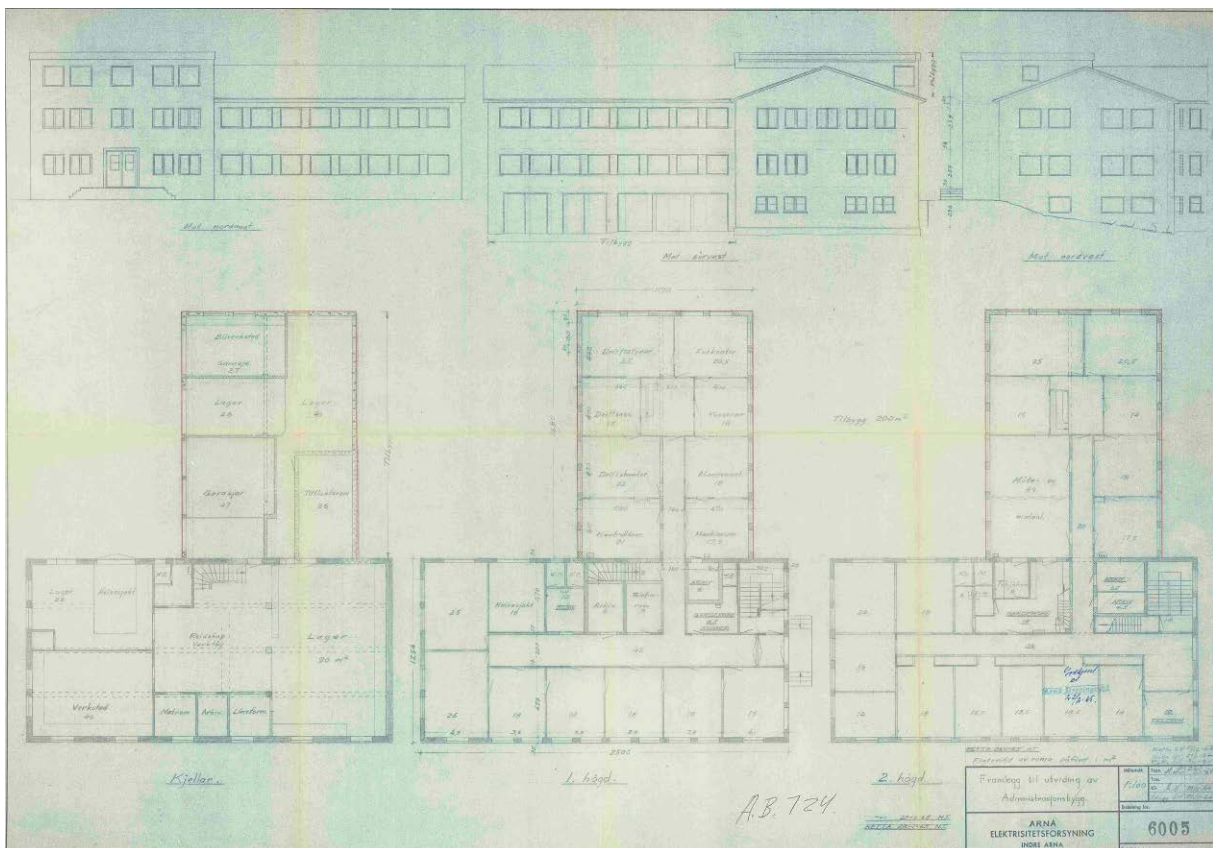
Figur 15. Utenpåliggende strømedninger og gamle taklister indikerer at bygningens opprinnelige flater er godt bevart (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 16. Sannsynligvis opprinnelig trepanel i kjelleretasjen (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 17. Flere nyere overflater i kjeller. Svært kraftige takbjelker av betong (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 18: Illustrasjon og planløsning for Indre Arna kommunehus fra 1965 (Kilde: braArkiv, Bergen kommune).

5.3.4 Uteområde

Uteområdene består i hovedsak av veier og parkeringsplasser. Like sør og vest for bygningen er det likevel et grøntområde med uteoppholdsareal. Områdene er delvis tilrettelagt med platting.

Figur 19: Uteområde sør for bygningen (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

Figur 20: Uteområde nord for bygningen (Foto: Bergen kommune, Byantikvaren 2015).

6 Verneverdier og anbefalinger

Kartlegging og registrering av gjenværende krigsminner fra andre verdenskrig er viktig kildetilfang og helt sentralt for forståelsen av okkupasjonshistorien. Denne kunnskapen er avgjørende for at fortellingene fra krigen kan knyttes til konkrete kulturminner. I dag er en stor del av de fysiske sporene fjernet, truet eller ikke kjent som krigsminner. Objekter fra okkupasjonstiden forteller blant annet om Bergens strategisk viktige posisjon under krigen. Krigsminner har klar verneverdi.

Det var stor aktivitet i Indre Arna under den tyske okkupasjonen. Matlageret på Seim, i dag en del av Arna kommunehus, er en gjenværende del av et større bygningsmiljø oppført av okkupasjonsmakten. Det har historisk verdi som en bevart bruksbygning og representant for tysk byggeri, og som del av et større bygningsmiljø oppført i Indre Arna av okkupasjonsmakten under andre verdenskrig. Det er usikkert hvor mange bygg av denne typen som finnes i dag, men stående bygninger av betong er mindre vanlig en de mer utbredte brakkene av tømmer. Bygningens hovedform og fasader vurderes som godt bevart, og innehar også opprinnelige detaljer.

Bygningen speiler også interessant og utbredt gjenbruk av tyske bygninger etter krigen, da det var stor mangel på byggematerialer. Tyskernes byggeri ble da tatt i bruk til nye formål, enten i sin helhet som i dette tilfellet, eller demontert og gjenreist i andre deler av landet, der bolignøden var størst. Bygningene holdt ofte god standard, og noen ble dermed brukt for eksempel som kommunehus og til institusjonsformål.

De bevarte brakkene i Andreas Gjellesviks veg er et viktig kulturmiljø som reflekterer tyskernes aktivitet i Indre Arna. Byggene har tydelig lesbarhet som krigsminnemiljø. Miljøet representerer og reflekterer viktige historiske og samfunnsmessige hendelser og forhold, også i europeisk målestokk.

Anbefalinger

Bygningens hovedform og fasadeuttrykk med opprinnelig materialbruk og original vindusplassering bør ivaretas. Opprinnelig interiør, trapperommene med trapp og rekkverk, bør også søkes bevart. Gjenværende originale vinduer bør bevares.

Dersom det skal foretas endringer eller større rehabiliteringer, ber vi om at Byantikvaren kontaktes for å diskutere forslaget.

7 Kilder

- Bergen kommune, braArkiv
- Boge, Mjeldheim, Garnes Johnsen og Strandenes 2003: Skulen i Arna. Ei historisk reise. Arna Sogelag 2003.
- Vågane, Erlend 2012: Dei tyske anlegga i Arna – ei ukjent historie? I: Mål og Miljø, kultur- og lokalhistorisk årsskrift frå Arna mållag og Arna sogelag, 37. årgang, 2012.
- Riksantikvarens kulturminnedatabase Askeladden: <https://askeladden.ra.no>
- Universitetet i Bergen, Billedsamlingen: <https://marcus.app.uib.no>
- SEFRAK
- Bygdebøker, byleksikon
- Historiske kart
- Byantikvarens Kulturminnegrunnlag
- Digitale ressurser, Bergen byleksikon,
- Billedsamlingen UIB, skråfoto, historiske flyfoto,
- Byarkivet, Statsarkivet
- Kommunedelplan for kulturminner 2010-2015. Stavanger kommune 2011.

BERGEN KOMMUNE

